

METİN ÖZETLEME BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI: PQRST TEKNİĞİ¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Erol DURAN², Şeyma ÖZDİL³

- 1 Bu çalışma Doç. Dr. Erol Duran'ın danışmanlığında yürütülen Şeyma Özdil tarafından hazırlanan yüksek lisans tezine dayalı olarak üretilmiştir.
- 2 Doç. Dr.; Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Uşak, erol.duran@usak.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7581-3821.
- 3 Yüksek Lisans Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, seymazdl@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8000-0232.

Geliş Tarihi: 23.01.2019 Kabul Tarihi: 05.02.2019

Öz: Bu araştırmanın amacı, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerinin geliştirilmesinde PQRST tekniğinin etkisini tespit etmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Araştırmada iki farklı çalışma grubu ile çalışılmıştır. Birinci çalışma grubunu, Uşak il merkezinde öğrenim gören ve kolay ulaşılabilir örneklem seçim tekniği ile belirlenen 29 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. İkinci çalışma grubunu ise birinci çalışma grubunda yer alan ve özetleme becerileri düzeyi dikkate alınarak tabakalı örneklem tekniği ile belirlenen 12 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verileri; öyküleyici metinler, öğrenci ürünleri, özet metni puanlama anahtarları, yarı yapılandırılmış görüşme formu, görüşme ses kaydı ve araştırmacı günlüğü aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın nicel verileri, ilişkili örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre PQRST tekniğinin özetleme becerisinin gelişimine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metin özetleme, PQRST tekniği, okuma ve yazma stratejileri

AN ACTION RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF TEXT SUMMARIZING SKILLS: PQRST TECHNIQUE

Abstract:

In this study, it was aimed to determine the effect of PQRST technique on the development of text summarizing skills of fourth grade students. Action research design was used in the study. Two study groups were formed for the study. The first study group was determined by the easily accessible sampling technique from the fourth grade students in the city center of Uşak. The second study group was determined by stratified sampling technique considering the level of summarization skills among the students in the first study group. Research data; narrative texts were collected through student products, summary text scoring key, semi-structured interview form, interview voice recording and researcher diary. The quantitative findings of the study were analyzed with the related samples t-test. In the analysis of qualitative findings, descriptive analysis technique was used. At the end of the study, it was concluded that PQRST technique contributed to the development of summarizing skills.

Key Words: Text summarization, PQRST technique, reading and writing strategies

1. Giriş

Her geçen gün çeşitli gelişmelerin yaşandığı 21. yüzyılda öğrenme, bilgi edinme ve bilgileri eyleme dönüştürme gibi beceriler gittikçe önem kazanmaktadır. Gelişmeleri takip edebilmek, bilgi kaynaklarına erişmek ve bu kaynaklardan elde edilen bilgileri anlamlandırabilmek, birtakım temel beceriler gerektirmektedir. Bu temel becerilerden biri, öğrenmenin yapı taşı olan okumadır.

Okumak denilince akla ilk gelen, harf dizilerine bir anlam yükleme eylemidir. Bununla birlikte okumak, bir metinle karşılaşıldığında zihinsel bir süreç geçirmeyi bekleyen yapıları anlamlandırmayı ifade etmektedir. Okuma eylemindeki zihinsel süreç; okuma, okuduğunu anlama ve önceki bilgilerle karşılaştırma, yeni bilgi öğrenme ya da eski bilgiyi düzenleme gibi adımları içermektedir. Okumanın doğru bir şekilde gerçekleştirilmesinde metni tanıma, not alma, özetleme gibi okuduğunu anlama stratejileri uygulamak okuduğunu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu çalışmada okuduğunu anlamayı destekleyen ve bir metin özetleme tekniği olan PQRST tekniği ile metin özetleme becerisinin geliştirilme süreci aktarılmıştır.

1.1. Okuduğunu Anlama

Bilgiye erişimin en önemli kaynaklarından biri okumadır. Okuma, yazılı sembollerden anlam çıkarma işidir (Sidekli, 2010, 564; Belet vd., 2007, 70; Demirel, 2007, 109). Diğer bir deyişle okuma, okunan ifade ile okur arasındaki düşünme ve öğrenmeyi geliştiren bir etkileşimi ifade eder (Clarke vd. 2013, 9). Bu etkileşim ise okuduğunu anlama ile açıklanabilir.

Okuduğunu anlama, okurun metinle etkileşimde bulunması ve yeni bilgiyle karşılaşmasıyla ortaya çıkan bir süreçtir (Balıcı, 2013, 15; Yıldız vd., 2006, 117). Okuduğunu anlama, zihinsel bir süreci gerektirmekle birlikte akademik başarı gibi birçok alanla ilişkilidir (Yıldız, 2013; Yılmaz, 2011; Bayat vd., 2014; Özdemir vd., 2006). Ayrıca öğrenme sürecinde önemli bir yeri olan bu beceri, bilgiyi düzenleme ve değerlendirme gibi stratejilerle desteklenebilir. Bu anlamda özetlemenin okuduğunu anlama sürecinde ve sonrasında rol oynadığı söylenebilir. Bir metnin okunduktan sonra eksik anlaşılıp anlaşılmadığı, öğrencilerin özet metinlerinde uyum eksikliği ile kendini göstermektedir (Nambiar, 2007). Bu nedenle öğrencilere okuduğunu anlama gibi becerilerin kazandırılmasında özetlemenin etkisi ve önemi göz ardı edilmemelidir.

1.2. Metin Özetleme

Metin özetleme, okunan veya dinlenen bir metnin yazılı veya sözlü bir şekilde metindeki önemli bilgileri dikkate alarak ifade etme biçimidir. Özetleme, okunan bir metnin tümünden gelim ve tümevarım yöntemleri ile ifade edilmesini, bu süreçte anlamlandırma yeteneğini kullanmayı ve düzenlenen bilgileri net ve kısa bir şekilde sunmayı gerektirmektedir (Özdemir, 2018, 2200; Lin vd., 2013, 600). Özetlemede, okuyucunun önemli bilgiyi seçmesi, seçilen bir bilgiyi tutarlı bir şekilde anlatmak için organize etmesi ve kendi sözcüklerini kullanarak metni ifade etmesi beklenir (Fiorella vd., 2015, 25; Ježek ve Steinberger, 2008, 2; Friend, 2001, 320).

Metin özetleme, Türkçe eğitiminin diğer kazanımlarında olduğu gibi etkileşim ve tekrar yoluyla öğrenilen bir beceridir (Kirkland vd., 1991, 106). Bununla birlikte özetlemenin öğretim, öğrenim ve değerlendirme bakımından zor bir beceri olduğu söylenebilir. Çünkü özetleme becerisi; okuma alışkanlığına, okuduğunu anlamaya, ön bilgi düzeyine, seçici yaklaşıma ve analiz etme gibi zihinsel becerilere dayanır (Karatay vd., 2012, 403). Aynı zamanda özetleme, bir öğrenme ve öğrenilen bilgileri kalıcı hâle getirme stratejisi olarak kabul edilebilir. Ayrıca okuduğunu anlama, eleştirel okuma, akademik başarı gibi birçok alan ile ilişkilidir (Şapçı, 2018; Karatay vd., 2013; Çıkrıkçı, 2008; Rose, 2001; Winograd, 1984). Bu nedenle özetleme becerisinin öğrencilere kazandırılması önem taşımaktadır.

Yapılan çalışmalarda üst bilişsel düşünmeyi gerektiren özetleme stratejilerinin uygulanmasında öğrencilerin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının zorlandıkları görülmektedir (Kula, 2018; Aktaş vd., 2017; Kurnaz vd., 2015; Özçakmak, 2015; Erdem,

2012; Eyüp vd., 2012; Chen ve Su, 2011; Othman, 2009; Deneme, 2009; Sallabaş, 2007). Özetlemenin önemi göz önünde bulundurulduğunda edinilen sonuçlar, beceriye yönelik eğitimlerin niteliğinin sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Öğretmenler özetleme becerisini öğretirken, önemli bilgiyi ayırt etme, konu bütünlüğünü koruma gibi stratejilerin öğrenciler tarafından kullanılmasını sağlamaktadır. Bu süreçte öğretmenler metindeki ayrıntıları listeleyebilir, genellemeleri belirtebilir ve sözlü olarak başlatılan bu işlemler çeşitli yazılı araştırmalarla desteklenebilir (Kirkland vd., 1991, 114). Ayrıca özetleme stratejilerinin öğretiminde grafik düzenleyiciler, özet çerçeveleri, not alma, altını çizme, canlandırma gibi özetleme teknikleri kullanılabilir. Bu çalışmada öğretmenlerin özetleme becerisinin öğretiminde ve geliştirilmesinde kullanabilecekleri düşünülen PQRST tekniğinin etkisi yansıtılmaya çalışılmıştır.

1.3. Bir Metin Özetleme Tekniği Olarak PQRST

Öğrencilerin özetleme becerilerini geliştirme adına alan yazında daha önce kullanılmış olan çeşitli stratejiler incelenmiş, bu çalışma için Wormeli (2005, 131-132) tarafından geliştirilen PQRST tekniği seçilmiştir. Tekniğin açılımı şu şekildedir:

P: Ana kısımların belirlenmesi için ön izleme, Q: Cevapları bulunmak istenen sorular geliştirme, R: Materyali iki kez okuma, S: Ana düşüncüyü ya da temayı belirtme, T: Soruları cevaplayarak test etme ya da başkasına öğretme.

Wormeli tarafından geliştirilen bu teknik, öğrencilere bir okuma amacı belirleyerek öğrencileri anlamlı okuma konusunda teşvik etmektedir. Metin okunmadan önce belirlenen sorulara yönelik cevaplar, zihinsel süreçlerin kontrol edilmesine fırsat vermektedir. Ayrıca her alt bölümde tema ve ana fikir buldurarak metnin ne kadar anlaşıldığının yansıtılması için yönlendirmektedir.

1.3.1. Tekniğin Aşamaları

Araştırmada kullanılan PQRST tekniği, öğrencilerin seviyesine ve tekniğin uygulanış şekline yönelik düzenlenmiştir. Tekniğin uygulama basamaklarının düzenlenmiş hâli şu şekildedir:

1. Teknik hakkında bilgi verme: Öğretmen tarafından öğrenciler, çalışmanın amacından haberdar edilir ve teknik hakkında bilgilendirilir.
2. Bir metni okumadan önce ön izleme yapma: Öğrencilerin süreçte ihtiyaç duyacakları çalışma kâğıdının yanında, belirlenen metin öğrencilere dağıtılır ve metin üzerinde göz gezdirmeleri istenir. Bu aşamada bir sonraki aşamanın hazırlığı yapılır.
3. Metinle ilgili soru oluşturma: İncelenen metinle ilgili öğrencilerde okuma amacı oluşturacak ve öğrencilerin ilgisini çekebilecek sorular öğrencilerin de katılımıyla tahtaya yazılır. Okuma sürecinde sorulara cevap aranacağı belirtilir. Bu

aşamada amacın yalnızca sorulara cevap aramak olmadığı, metnin tamamının anlaşılması için okunması gerektiği vurgulanır.

4. Materyali iki kez okuma: Materyal, öğrencilerin sessiz okumasının ardından öğretmen tarafından sesli bir şekilde okunur.
5. Soruları cevaplama: Öğrencilerin metni okuma ve anlama aşamalarını gerçekleştirmeleriyle cevap aranan sorulara dikkat çekilir. Ardından öğrencilere soruları cevaplamaları için fırsat verilir. Bu esnada cevaplanamayan soruların boş bırakılacağı belirtilir.
6. Her paragraf için ana fikir veya tema belirleme: Öğrencilerin okuma sonrasında her paragraf için bir tema ya da ana fikir belirleyerek not almaları sağlanır.
7. Özet yazma: Öğrencilere bu aşamaya kadar yapılan işlemlerin zihinsel bir özetlemeyi yansıttığı belirtilir ve özetleme kurallarına dikkat edilerek öğrencilerin özet yazmaları sağlanır.
8. Değerlendirme: Öğrencilerin özetleme yaptıktan sonra özet metinlerini kontrol etmeleri sağlanır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Özetleme, akademik alanda olduğu gibi günlük hayatta da sıklıkla başvurulan bir beceridir (Rose, 2001, 32). Özetlemenin; öğrenme stratejisi, ifade etme becerisi ve okuduğunu anlamayı değerlendirme gibi alanlarda etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca çeşitli öğrenme alanlarını barındırması nedeniyle öğrenim sürecinde öğrencilere kazandırılması gereken bir beceri olduğu düşünülmektedir.

Birçok özetleme stratejisi, ilkokul dördüncü sınıfa kadar kazandırılmaktadır. Bu kazanımların özetleme kazanımı altında ilişkilendirilmesi ise dördüncü ve beşinci sınıflarda gerçekleştirilmeye başlamaktadır. Bu süreçte öğrencilerin özetleme ve özetlemenin içinde barındırdığı diğer becerileri etkili bir şekilde öğrenmesi için öğretmenler çeşitli tekniklere başvurmaktadır. Bu tekniklerden biri olan PQRST tekniğinin öğrencilerin özetleme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olacağı öngörülmüştür. Araştırmanın öğretmenlere, öğrencilere ve Türkçe Eğitimi alanına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları

Araştırmada PQRST tekniğinin ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerinin geliştirilmesi üzerindeki etkisini yansıtmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar şunlardır:

1. PQRST tekniğinin ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerinin gelişimine etkisi nedir?

2. PQRST tekniğinin ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okudukları bir metni hatırlama düzeylerine etkisi nedir?
3. Öğrencilerin PQRST tekniğine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. PQRST tekniğinin uygulanma sürecinde neler yaşanmıştır?

2. Yöntem

Araştırmada karşılaşılan bir problemin çözümüne yönelik uygulama yapıldığı için eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Eylem araştırması, öğretmenlerin dâhil olduğu eğitim uygulamalarının geliştirilmesini amaçlamaktadır (Pring, 2013,133). Bu araştırma deseni; problem belirleme, veri toplama, verileri analiz etme, eylem planı oluşturma, uygulama, uygulamayı değerlendirme, yeni ya da alternatif bir eyleme karar verme aşamalarından oluşmaktadır (Yıldırım vd., 2011, 298).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırma iki farklı çalışma grubuyla gerçekleştirilmiştir. Birinci çalışma grubu, Uşak il merkezindeki bir ilkokulda öğrenim gören 29 dördüncü sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. İkinci çalışma grubu ise birinci çalışma grubu öğrencilerinden son test özetleme başarı ölçütü dikkate alınarak tabakalı örneklem tekniği ile belirlenmiş orta₍₃₎ ve yüksek₍₉₎ düzeydeki 12 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmadaki öğrencilerin isimleri saklı tutularak Ö1, Ö2, ..., Ö12 şeklinde kodlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018) incelendiğinde öyküleyici metinlerin tüm sınıf düzeylerinde yer aldığı ve dördüncü sınıf seviyesindeki bir öğrencinin, hikâyeyi okuma, anlama, hikâye unsurlarını belirleme, hikâye metnini canlandırma gibi kazanımlara sahip olmasının beklendiği görülmektedir. Ayrıca öyküleyici metinlerin, hayal gücünü genişletme, düşünme becerilerini geliştirme, değerleri somutlaştırma gibi alanlara yönelik katkıları bulunmaktadır. Bu sebeple araştırmada sekiz öyküleyici metin kullanılmıştır. Metinler, ilkokul dördüncü sınıf seviyesine uygunluğu açısından uzman görüşü alınarak belirlenmiştir. Araştırmanın nicel verileri, öğrenci ürünleri ve PQRST çalışma kâğıdı aracılığıyla toplanmıştır. Öğrenci ürünleri, üç sınıf öğretmeni tarafından "ana olayı olay akışına uygun, doğru ve eksiksiz anlatma", "karakter, yer ve zamanları doğru ifade etme", "ana fikir ve yardımcı fikirleri birleştirerek ifade etme" durumları gözetilerek kontrol edilmiştir.

Nitel veriler ise iki sınıf öğretmeni ve bir alanında uzman akademisyen görüşü alınarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu, görüşmeye ait ses kayıtları ve araştırmacı günlüğü aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme formunda öğrencilerin özet yazmaya istekliliği, teknikle ilgili görüşleri, tekrar kullanmaya istekliliğine yönelik sorulara cevap vermeleri istenmiş ve ses kaydı alınmıştır. Araştırmacı günlüğü ise her

uygulamanın sonunda araştırmacı tarafından yazılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Uygulama gerekli izinlerin alınmasıyla başlamıştır. Ardından mevcut durumun tespit edilmesi amacıyla araştırmanın katılımcıları dışında random tekniği ile belirlenen ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinden bir metni özetlemeleri istenmiştir. Öğrencilerin özet metinleri incelenerek problem durumu ve eylem araştırması problemleri belirlenmiştir. Öğrenci ürünlerinde tespit edilen hatalar göz önünde bulundurularak alan yazın incelemesi yapılmış, PQRSST tekniği ile öğrencilerin özetleme becerilerinin geliştirilmesine yönelik eylem planı hazırlanmıştır. Çalışma grubu belirlenerek sırasıyla ön test, öğretim, son test (teknik kullanarak özetleme), tekniksiz özetleme ve hatırlama uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

Öğretim aşamasında öğrencilerle dört haftalık ders planları hazırlanmış, her hafta ikişer saat olmak üzere öğretim süreci gerçekleştirilmiştir. Süreçte öğrencilerin PQRSST tekniğine ve özetleme stratejilerine dair bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Ön test ve tekniksiz özetlemede öğrencilere yalnızca metin verilerek özetlemeleri, son testte tekniğe ait çalışma kâğıtlarını kullanarak özetlemeleri istenmiştir. Hatırlama uygulamasında ise öğrencilere son testten yirmi bir gün sonra son test aşamasında özetledikleri metinlerden biri seçilerek hatırladıkları kadarıyla özetlemeleri istenmiştir. Testlerin ardından öğrenci ürünleri dikkate alınarak oluşturulan grupla görüşme yapılmış ve ses kaydına alınmıştır. Ayrıca tüm aşamalar araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada öğrenci ürünlerinden elde edilen nicel bulguların analizinde ilişkili örneklem t-testi kullanılmıştır. Araştırmada görüşme ve günlük aracılığıyla elde edilen nitel bulgular ise betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular, problem sırası dikkate alınarak açıklanmıştır.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “PQRSST tekniğinin ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerinin gelişimine etkisi nedir?” sorusuna yönelik bulgular Tablo 1 ve 2’de sunulmuştur.

3.1.1. Öğrencilerin ön test ve son test puanlarının karşılaştırılması

Araştırmaya katılan öğrencilerin özetleme becerilerine ilişkin ön test ve son test karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğrencilerin özetleme becerilerine ait ön test- son test ilişkili gruplar t testi sonuçları

Uygulama	\bar{X}	n	SS	sd	t	p
Ön test	58,23	29	10,982	28	-13,302	,000
Son test*	83,36	29	14,462			

*Öğrencilerin teknik kullanarak yazdıkları özet metinlerinin puanlarını temsil etmektedir.

Tablo 5'te yer alan ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrası puanlarının sonuçlarına göre, öğrencilerin özetleme puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (t:-13,302, p<.05). Öğrencilerin uygulama sonrası başarı puanları (x:83,36), uygulama öncesi başarı puanlarına (x:58,23) göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu tekniğin metin özetleme becerisine olan olumlu etkisini göstermektedir.

3.1.2. Öğrencilerin ön test ve tekniksiz özetleme puanlarının karşılaştırılması

Araştırmaya katılan öğrencilerin özetleme becerilerine ilişkin ön test ve tekniksiz özetleme puanlarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. PQRST- Deney grubunun özetleme becerilerine ait ilişkili gruplar t testi sonuçları

Uygulama	\bar{X}	n	SS	sd	t	p
Ön test	58,23	29	10,982	28	-9,794	,000
Tekniksiz özetleme*	80,00	29	14,589			

*Öğrencilerin teknik kullanmadan yazdıkları özet metinlerinin puanlarını temsil etmektedir.

Tablo 2'de yer alan ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrası (ön test ve tekniksiz özetleme) puanlarının sonuçlarına göre, öğrencilerin özetleme puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (t:-9,794, p<.05). Öğrencilerin uygulama sonrası başarı puanları (\bar{X} :80,00), uygulama öncesi başarı puanlarına (\bar{X} :58,23) göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek bulunmuştur.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan "PQRST tekniğinin ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin okudukları bir metni hatırlama düzeylerine etkisi nedir?" sorusuna yönelik bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. PQRST- Deney grubunun özetleme becerilerine ait ilişkili gruplar t testi sonuçları

Uygulama	\bar{X}	n	SS	sd	t	p
Özetleme*	82,24	29	16,124	28	3,400	,002
Hatırlama	72,24	29	25,542			

* Son test puanlarının belirlenmesi amacıyla öğrencilerden iki metni özetlemeleri istenmiş, ardından bu metinlerden yalnızca birinin hatırlanma düzeyi tespit edilmiştir. Bu ifade öğrencilerin son test aşamasında kullanılan metinden almış oldukları son test puanlarını yansıtmaktadır.

Tablo 3'te yer alan ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin aynı metni özetleme ve metin olmadan hatırladıklarını özetleme puanlarının sonuçlarına göre, öğrencilerin özetleme puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t:3,400$, $p<.05$). Öğrencilerin okudukları bir metni özetleme puanları ($\bar{X}:82,24$), metni hatırladıkları kadarıyla özetleme puanlarına ($\bar{X}:72,24$) göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek bulunmuştur.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü problemi olan “Öğrencilerin PQRST tekniğine ilişkin görüşleri nasıldır?” sorusuna yönelik elde edilen bulgular sıralanarak yorumlanmıştır.

Birinci soruya yönelik görüşler

Öğrencilere birinci soruda ara sıra özetleme yapmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Öğrenciler “özetlemeyi zaman zaman yapmak istedikleri, özetleme becerilerini geliştirmek istedikleri” ile ilgili açıklamalar yapmıştır. Bir öğrenci de yazı yazmayı sevmediğini bu yüzden özetleme yapmak istemediğini belirtmiştir. Öğrenci görüşlerine ait alıntı cümleler aşağıda verilmiştir.

Ö1: Özetlemeyi çok seviyorum. Canım sıkıldığında falan özet yazarım.

Ö3: Hayır istemem. Özetlemek zor geliyor çünkü.

Ö6: Özetlemek isterim. Çünkü özet yazmayı unutmamış olurum ara sıra özetleyerek. Bence unutmamam gereken bir şey bu... Çünkü iş hayatında falan gerekebilir.

Birinci soruya yönelik görüşlere bakılarak öğrencilerin özetlemenin günlük yaşamda karşılaştıkları bir beceri olduğuna değindikleri, bir öğrenci hariç özetlemeye karşı olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir. Bu durum öğrencilerin özetleme becerisinin önemini hissettiklerini göstermektedir.

İkinci soruya yönelik görüşler

Öğrencilere ikinci soruda PQRST tekniğinde beğendikleri ve beğenmedikleri yerlerin neler olduğu sorulmuştur. Öğrenciler “tekniki beğendiklerini, tekniğin özetleme yaparken kolaylık sağladığını, eğlenceli olduğunu” belirten açıklamalar yapmıştır. Öğrenci görüşlerine ait alıntı cümleler aşağıda verilmiştir.

Ö6: *Beğendim. Özet yazmayı kolaylaştırıyordu. Ön izleme yapmak metni tanımamızı sağlıyor daha iyi metni anlıyorum. Okumadan önce soru yazma ve cevaplama olmayabilirdi belki.*

Ö8: *Ben beğendim güzeldi. Daha çok metni okumak ve özetlemek benim için güzeldi bir de soru hazırlamak çok güzeldi, yardımcı oldu daha iyi anladım.*

Ö10: *Evet beğendim. Çünkü özet yazmayı daha kolaylaştırıyor benim için. Ama tek kolaylaştırdığı için sevmiyorum bu tekniği bence özet için gerekli. Beğenmediğim bir yer olmadı.*

İkinci soruya yönelik görüşler incelendiğinde tekniğin bölümlerini beğendikleri ve tekniğin özetleme işini kolaylaştırdığını düşündükleri görülmektedir. Sadece Ö6 kodlu öğrenci tekniğin soru yazma ve cevaplama kısmı hakkında olumsuz görüş bildirmiştir.

Üçüncü soruya yönelik görüşler

Öğrencilere üçüncü soruda tekniği tekrar kullanmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Öğrenciler tekrar kullanmak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrenci görüşlerine ait alıntı cümleler aşağıda verilmiştir.

Ö2: *Evet. Bana yardımcı olabileceğini düşünüyorum bu yüzden.*

Ö7: *Olur. Çok işime yarar.*

Ö12: *İsterim. Yani öyle daha basit oluyordu ve daha kolay yazıyorduk.*

Üçüncü soruya yönelik görüşler incelendiğinde, öğrencilerin tekniği tekrar kullanmak istediklerini ve tekniğin özetlemede yardımcı olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Dördüncü soruya yönelik görüşler

Öğrencilere son olarak eklemek istedikleri herhangi bir şey olup olmadığı sorulmuş ve öğrencilerden süreç hakkında olumlu dönütler alınmıştır. Öğrenci görüşlerine ait alıntı cümleler aşağıda verilmiştir.

Ö1: *Siz gelmeden önce bir kitabın özetlenmeyecek yerlerini de özetleyebiliyordum şimdi daha iyi yazıyorum.*

Ö9: *Bu tekniği kullanmak gayet iyi bir şey... Mesela hiç özet bilmeyen birisi bile özet konusunda ilk öğrendiği tekniği kullanarak yapabilir. İlk öğrendiğimde ben özet çıkarıyordum. Bu teknikle doğru bir şekilde yapmaya başladım. Tekniği defterime de yazdım. Saklayacağım.*

Öğrencilerden alınan görüşlerin, PQRSST tekniğinin etkililiği konusunda nicel bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmada dördüncü alt probleme ilişkin bulgular, araştırmacı günlüğü aracılığıyla toplanan verilerin analizi sonucu elde edilmiştir. Araştırmacı günlüğünde, uygulama sürecinde neler yaşandığına dair bilgiler yer almıştır. Bulgular, araştırmacı günlüğünden alıntı yapılarak yorumlanmıştır.

Uygulama, mevcut durumun tespit edilmesi amacıyla yapılan ön test verilerinin toplanması ile başlamıştır. Ön testte öğrencilere metin ve çizgili kâğıt verilerek metni özetlemeleri istenmiştir. Bu işlem iki kez uygulanarak ortalama puanlar hesaplanmıştır. Bu işlem sonucunda elde edilen test puanlarının ardından öğrencilere dört haftalık bir öğretim planı uygulanmıştır. Bu süreçte PQRSST tekniğinin kullanımı ve özetleme hakkında bilgi verilmiştir. Öğretim; araştırmacı tarafından yapılmış, öğrencilerin her öğretimde yalnızca teknik kâğıtlarını doldurmaları sağlanmıştır. Metin özeti öğrencilerin katılımıyla araştırmacı tarafından tahtaya yazılmıştır. Ayrıca öğretim aşamasında öğrencilerin özetlemenin önemini hissedebilecekleri ders planları uygulanmış, öğrencilerin özetleme becerisinin önemini kavramaları sağlanmıştır. Araştırmanın birinci anlatımında yaşananlardan bazıları araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

"...Dördüncü aşamaya gelindiğinde (her paragrafın ana düşünce ve temasını belirleme) birinci ders tamamlandı. İkinci derse geçildiğinde öğrencilerle birlikte (konuşmayı tercih etmeyen ve istekli görünmeyen öğrencileri teşvik etmeye çalıştım) metni akıllı tahtadan açtım ve her paragrafın ana fikri ve temasını öğrencilerin katılımıyla belirleyerek tahtaya yazdım." (Araştırmacı, İkinci Hafta)

İkinci ve diğer anlatımlarda öğrenci katılımının arttığı ve öğrencilerin tekniğe adapte oldukları görülmüştür. Zaman zaman öğrencilerle aşamalar hakkında sesli düşünme ve tartışma uygulamaları yapılmıştır. Bu sayede öğrencilerin zorlandıkları aşamalar tespit edilmiş ve bu aşamalarla ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Öğretimin ardından test aşamasına geçilmiştir. Son test olarak adlandırılan aşamada öğrencilerin özetleme yaparken metin ve kâğıt ile birlikte çalışma kâğıdı kullanmaları sağlanmıştır. Son test sürecinde yaşananlardan bazıları araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

"...Öğrencilerin büyük çoğunluğu bir buçuk ders saati içerisinde kâğıdını teslim ederken, üç öğrenci uzun süre kâğıdında işlem yapmadı ve geç teslim etti." (Araştırmacı, Altıncı Hafta)

İki kez gerçekleştirilen uygulamanın ardından tekniksiz özetleme yapılmıştır. Bu aşamada farklı iki metin öğrenciler tarafından PQRST tekniği kullanılmadan özetlenmiş ve puanlanmıştır. Ardından öğrencilerin son test aşamasında özetledikleri metinlerden biri belirlenerek hatırladıkları kadarıyla özetlemeleri istenmiştir. Hatırlama aşamasında öğrencilerin bir ders saati içerisinde kâğıtlarını teslim ettikleri görülmüştür. Test uygulamaları tamamlandıktan sonra öğrencilerle görüşme yapılmış ve süreç tamamlanmıştır.

4. Sonuç ve Tartışma

Araştırmada, PQRST tekniğinin dördüncü sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerine etkisi incelenmiştir. Eylem araştırması deseni kullanılan bu çalışmada, öğretim öncesi ve sonrası yapılan testlerle birlikte görüşme ve araştırmacı günlüğü aracılığıyla tekniğin etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmadaki öğretim öncesi ve sonrasındaki özetleme puanları karşılaştırıldığında öğrencilerin puanlarında artış olduğu görülmüştür. Son testte öğrenci ürünlerinde de özetleme stratejilerinin daha doğru bir şekilde uygulandığı görülmüştür. Son testin ardından gerçekleştirilen *tekniksiz özetleme* olarak adlandırılan uygulama ve ön test puanları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu bulgular, PQRST tekniğinin öğrencilerin özetleme becerilerine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Astari vd. (2014) tarafından yapılan ve öğrencilerin metin özetleme becerilerinin geliştirilmesinde PQRST tekniğinin etkisinin araştırıldığı çalışmanın sonucunda tekniğin öğrencilerin okuduğunu anlama ve özetleme becerilerine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Apriliaswati ve Suhartono (2014) tarafından yapılan bir çalışmada PQRST tekniğinin öğrencilerin bilgiyi kavrama, okuduğunu anlama ve özet yazma alanlarına katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca PQRST tekniği ile yapılan çalışmalarda (Esteria, 2016; Rahayu 2012) tekniğin okuduğunu anlama becerisine olumlu etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalar, yapılan çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin hatırlama aşamasındaki özetleme puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, PQRST tekniğinin özetleme becerisini olduğu gibi okunan bir metnin hatırlanma durumunu da olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Özetleme, okunan bir metnin anlaşılmasında olduğu gibi hatırlanmasında da etkili bir stratejidir (Benzer vd. 2016, 164; Deneme vd., 2012, 52). Tok ve Beyazıt (2007) tarafından üçüncü sınıf öğrencileriyle yapılan bir çalışmada özetlemenin, okuduğunu anlama ve hatırlamada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları bu sonuçla paralellik göstermektedir.

Araştırmacı günlüğünden elde edilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin öğretim sürecine uyum sağladıkları ve çalışma sonucunda olumlu dönüt verdikleri görül-

mektedir. Ayrıca görüşme esnasında öğrencilerin, süreçten keyif aldıkları, öğrendiklerinin farkında oldukları ve tekniğin etkili olduğunu düşündükleri ile ilgili açıklamalar yapmıştır. Araştırmadan elde edilen nitel ve nicel bulguların birbirini desteklediği belirlenmiştir.

Öğrencilerin keyif alarak öğrenmelerine fırsat veren teknikler, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki iletişimi güçlendirdiği gibi etkili öğretimin gerçekleşmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında, PQRST tekniğinin Türkçe derslerinde özetleme becerisinin öğretiminde ve geliştirilmesinde kullanılabilirliği düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırma, dördüncü sınıf seviyesi ve öyküleyici metin türü ile sınırlıdır. PQRST tekniğine yönelik farklı sınıf seviyesi ve metin türleri ile alana katkıda bulunacak araştırmalar yapılabilir.

5. Kaynakça

- AKTAŞ, Elif ve BAYRAM, Bora (2017). "Ortaokul Öğrencilerinin Okuduğunu Anlamada Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerilerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, C.6, S.1, ss. 346-360.
- APRİLİASWATİ, Elisabet-Rahayu ve SUHARTONO, Luwandi (2014). "Teaching Reading Comprehension of Descriptive Text Through Pqrst Technique Based on Whole Language Approach", *Jurnal Pendidikan dan Pembelajaran*, C.3, S.9, ss. 1-10.
- ASTARI, Ayu-Widya, YASA, Nyoman ve SUDIARA, Nyoman-Seloka (2014). "Penggunaan Metode Membaca Pqrst Untuk Meningkatkan Kemampuan Merangkum Teks Bacaan Siswa Kelas X1 Ips 3 Sma Negeri 3 Singaraja", *Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia Undiksha*, C.2, S.1.
- BALCI, Ahmet (2013). *Okuma ve Anlama Eğitimi*, Pegem Akademi, Ankara.
- BAYAT, Nihat, ŞEKERCİOĞLU, Güçlü ve BAKIR Sinem (2014). "Okuduğunu Anlama ve Fen Başarısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi", *Eğitim ve Bilim*, C.39, S.176, ss. 457-466.
- BELET, Ş. Dilek ve YAŞAR, Şefik (2007). "Öğrenme Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Yazma Becerileri ile Türkçe Dersine İlişkin Tutumlara Etkisi", *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, C.3, S.1, ss. 69-86.
- BENZER, Ahmet, SEFER, Ayşegül, ÖREN, Zeynep ve KONUK, Sümeyye (2016). "Öğrenci Odaklı Bir Araştırma: Metin Özeti Yazma Stratejisi ve Dereceli Puanlama Anahtarı", *Eğitim ve Bilim*, C.41, S.186, ss.163-183.
- CHEN, Yuan-Shan ve SU, Shao-Wen (2012). "A Genre-Based Approach to Teaching Efl Summary Writing", *ELT Journal*, C.6, S.6, ss.184-192.
- CLARKE, Paula-J. TRUELOVE, Emma ve HULME, Charles ve SNOWLING, Margaret-J. (2013). *Developing Reading Comprehension*, John Wiley&Sons, USA.

- ÇIKRIKÇI, Sevgi Sevim (2008). "İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerisinin Gelişimi", *Dil Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 2008, S.141, ss.19-35.
- DENEME, Selma (2009). "İngilizce Öğretmen Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanım Tercihleri", *Journal of Language and Linguistic Studies*, C.5, S.2, ss.85-91.
- DENEME, Selma ve DEMİREL, Özcan (2012). "Yabancı Dilde Yazma Becerisinin Gelişiminde Özetleme Tekniğinin Öğretimi ve Başarıya Etkisi", *Dil Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 2012, S.157, ss.49-64.
- ERDEM, Cem (2012). "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmen Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanım Tercihleri ve Metin Dil Bilimsel Bir Özetleme Çalışması" *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, C.1, S.3, ss.36-52.
- ESTERIA, Asie. (2016). "The Role of Pqrst Strategy to Improve Reading Comprehension In Indonesia", In *Prosiding Seminar Nasional Mahasiswa Kerjasama Direktorat Jenderal Guru dan Tenaga Kependidikan Kemendikbud*, S.2, ss.1-14.
- EYÜP, Bircan, STEBLER, M-Zeliha ve UZUNER-YURT, Serap (2012). "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanmadaki Eğilimleri", *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, C.1, S.1, ss.22-30.
- FIGLIOLA, Logan ve E-MAYER, Richard. (2015). *Learning as a Generative Activity: Eight Learning Strategies That Promote Understanding*, Cambridge University Press, New York.
- FRIEND, Rosalie (2001). "Teaching Summarization as a Content Area Reading Strategy", *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, C.44, S.4, ss.320-329.
- JEŽEK, Karel ve STEINBERGER, Josef (2008). "Automatic Text Summarization (The State of the Art 2007 and New Challenges)", In *Proceedings of Znalosti*, 2008, ss. 1-12.
- KARATAY, Halit, GÜNGÖR, Haluk, BOLAT, Kevser Kübra. ve OKUR, Sema (2013). 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Özetleme Becerileri, (Edt: C. Demir ve H. Parlakyıldız). Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e Armağan Türkçenin Eğitim ve Öğretimi (ss.277-298). Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARATAY, Halit ve OKUR, Sema (2012). "Öğretmen Adaylarının Öyküleyici ve Bilgilendirici Metinleri Özetleme Becerileri", *The Journal of Academic Social Science Studies*, C.5, S.7, ss.399-420.
- KIRKLAND, Margaret-R ve SAUNDERS, Mary Anne-P. (1991). "Maximizing Student Performance in Summary Writing: Managing Cognitive Load", *Teachers, of English to Speakers of Other Languages*, C.25, S.1, ss.105-121.
- KULA, Sultan Selen (2018). *Karşılıklı Öğretim Tekniğinin İlkokul Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama, Öğrenme Kalıcılığı ve Öz Yeterlik Algısına Etkisi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara.
- KURNAZ, Hasan ve AKAYDIN Şenol (2015). "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinleri Özetleme Becerileri", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-II, ss.141-156.

- LIN, Ong Poh ve MAAROF, Nooreiny (2013). "Collaborative Writing in Summary Writing: Student Perceptions and Problems", *Social and Behavioral Sciences*, Ekim 2013, S.90, ss.599 – 606.
- MEB (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- NAMBIAR, Radha. M. K. (2007). "Enhancing Academic Literacy Among Tertiary Learners: A Malaysian Experience", *3L Journal of Language Teaching, Linguistics and Literature*, S.13.
- OTHTMAN, Normah (2009). "Teaching and Assessing Three Types of Direct Writing in Malaysian Esl Classrooms – A Survey of Esl Teachers' Opinions", *English Language Journal*, S.3, ss.115-124.
- ÖZÇAKMAK, Hüseyin (2015). *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Not Alarak Dinlemede Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerileri*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ÖZDEMİR, Ahmet-Ş. ve SERTSÖZ, Tuğçe (2006). "Okuduğunu Anlama Davranışının Kazandırılmasının Matematik Başarılarına Etkisi", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.23, ss.237-257.
- ÖZDEMİR, Serpil (2018). "The Effect of Summarization Strategies Teaching on Strategy Usage And Narrative Text Summarization Success", *Universal Journal of Educational Research*, C.6, S.10, ss.2199-2209.
- PRING, Richard. (2013). *Eğitim Araştırmaları Felsefesi (Çev. Dinçay Köksal)*, Nobel Yayın, Ankara.
- Rahayu, W. T. (2012). *The Effect of Using Preview, Question, Read,State, Test (Pqrst) Method Toward Students' Reading Comprehension of The First Year Students at Islamic Senior High Schoolbabussalam Boarding Schoolpekanbaru*. State Islamic University of Sultan Syarif Kasim Riau, Endonezya.
- ROSE, Marjorie-St. (2001). "In Defence of Summarization", *College of The Bahamas Research Journal*, S.10, ss.29-34.
- SALLABAŞ, Muhammed Eyüp (2007). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Kendini Yazılı Olarak İfade Etme Kazanımlarına Ulaşma Düzeyi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- SİDEKLİ, Sabri (2010). "Eylem Araştırması: İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Okuma ve Anlama Güçlüklerinin Giderilmesi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Bahar 2010, S.27, ss.563-580.
- TOK, Şükran ve BEYAZIT, Necla (2007). "İlköğretim 3. Sınıf Türkçe Dersinde Özetleme ve Not Alma Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerindeki Etkileri", *Eurasian Journal of Educational Research*, Temmuz 2007, S.28, ss.113-122.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Metin Özetleme Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması: PQRST Tekniği

- YILDIZ, Cemal, OKUR, Alpaslan, ARI, Gökhan ve YILMAZ, Yakup (2006). Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- YILDIZ, Mustafa (2013). "Okuma Motivasyonu, Akıcı Okuma ve Okuduğunu Anlamanın Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarındaki Rolü", Turkish Studies, C.8, S.4, ss.1461-1478.
- YILMAZ, Muammer (2011). "İlköğretim 4. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Seviyeleri ile Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji Derslerindeki Başarıları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.29, ss.9-13.
- WINOGRAD, Peter-N. (1984). "Strategic Difficulties in Summarizing Texts", Reading Research Quarterly, C.19, S.4, ss.404-425.
- WORMELI, Rick (2005). Summarization in Any Subject: 50 Techniques To Improve Student Learning, Alexandria, VA, USA.